

תרצה יהודה מפקחת על הוראת העברית
הרב יעקב אלבירט מפקח כולל

פרשת לך-לך שנת ה'תשע"ט עלון 17

"וַיִּקְרָאוּ בַסֵּפֶר וַיְבִינּוּ בַמִּקְרָא" (נחמיה ח: ח)

הגייה נכונה והסבר לפרשה ולמפרשיה

קמץ גדול וקמץ קטן: "וַיִּעֲתֶק מִשָּׁם הַהֶרֶה מִקְדָּם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֶהְלֶה" (יב, ח) – יש לקרוא את המילה "אֶהְלֶה" בקמץ גדול אחרי ה-אי כי יש מתג ליד הקמץ. המתג מסמן שזו תנועה גדולה.

מלעיל ומלרע: "אִמְרֵי-נָא אֲזוּזֵי אֶת" (יב, יג) – המילה "אֲזוּזֵי" נקראת מלעיל כי הטעם נמצא מתחת לאות ח'.

ו' החיבור: "וַיְהִי-כֹּךְ צֵאן-וּבָקָר וְזִמְרִים וְעֹבְדִים וְשִׁפּוֹזֹת וְאֵתָנֹת וְגַמְלִים" (יב, טז) הניקוד וההגייה של ו' החיבור נקבעים על פי תחילת המילה שאחריה: לפני אותיות ב' ו' מ' פ' – תנוקד בשורוק, לפני חטף – תנוקד בתנועת החטף, לפני אות שוואית תנוקד בשורוק.

אותיות השימוש בכ"ל:

"וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וִירָד אֲבָרָם מִצִּרְיָמָה לָגוֹר שָׁם ... " (יב, י)

רש"י פירש: רָעַב בְּאֶרֶץ – בְּאוֹתָהּ הָאֶרֶץ לְבָדָה, לְנִסּוֹתָיו אִם יִהְיֶה חֹמֶר לְדַבְּרוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא שְׁאֵמַר לוֹ לְלַכֵּת אֶל אֶרֶץ פְּנֵנָה וְעַכְשָׁן מְשִׁיאוֹ לְלַחֵת מִמֶּנָּה.

רש"י למד שהרעב היה "בְּאוֹתָהּ הָאֶרֶץ לְבָדָה" מדקדוק נכון בפסוק. התורה אינה כותבת – בְּאֶרֶץ, שאז המשמעות היא באחת מכל הארצות, אלא נכתב "בְּאֶרֶץ", כלומר בארץ הידועה, אותה ארץ עליה כבר דיברנו – ארץ מגורי אברם.

אך אם כן, אנו מציינים זאת בדרך כלל בעזרת ה"א הידיעה, והיכן היא? כשהמילה מיודעת, אותיות השימוש בכ"ל מקבלות את ניקוד ה' הידיעה: לפני המילה אֶרֶץ, ה"א הידיעה תנוקד בקמץ, כי האות א' היא אות גרונית. אולם עקב ההתלכדות, ב' השימוש מקבלת את ניקוד ה"א הידיעה ולכן היא מנוקדת בקמץ: "בְּאֶרֶץ". לפיכך מפרש רש"י: "בְּאוֹתָהּ הָאֶרֶץ לְבָדָה".

ה"א המגמה – "... וְהַנְּשֹׂאִים הָרָה נָסוּ" (בראשית יד, י)

ה' המגמה היא תנועת A הנוספת בסוף מילה המציינת מקום, ונותנת לה משמעות של מגמה, פנייה בכוון אל המקום.

כאשר ה' המגמה נוספת למילה, הניקוד של האות האחרונה במילה משתנה לקמץ ואחריה נוספת ה'.

רש"י כותב: הָרָה נָסוּ - לָהֶר נָסוּ. "הָרָה" פָּנוּ "לָהֶר", האות ה"א שֶׁצָּסוּף הִתְיַצָּה עוֹמֶדֶת בְּמָקוֹם לָמָּד שֶׁצָּרְאָשָׁה - כלומר "ה"א המגמה".

רש"י עומד גם על שינוי דקדוקי בין "הָרָה" שמשמעו לָהֶר סתמי, לבין המילה "הָהָרָה", לשם מכוונים המלאכים את לוט, שאז המשמעות היא לָהֶר ידוע.

זה לשונו של רש"י: "וַיֵּץ חֲלוֹק צֵין "הָרָה" לְ"הָהָרָה": שֶׁה"א שֶׁצָּסוּף הִתְיַצָּה עוֹמֶדֶת בְּמָקוֹם לָמָּד שֶׁצָּרְאָשָׁה, חָבַל חֵינָה עוֹמֶדֶת בְּמָקוֹם לָמָּד וְנִקְוָה פִּתַּח תַּחְתִּיָּה. וְהָרִי "הָרָה" פָּנוּ "לָהֶר" אוּ פָּנוּ "אֶל הָר", וַחֲסִינוּ מִפָּרֶשׁ לְחֵיזָה הָר, אֶלָּא שֶׁכָּל אֶחָד נָס בְּאֶשֶׁר מֵאֵל הָר תַּחֲלָה. וּבְשֶׁהוּא נוֹתֵן ה"א צָרְאָשָׁה לְכַתּוּב "הָהָרָה" אוּ "הַמְדַּבָּרָה", פִּתְרוֹנוֹ פָּנוּ "אֶל הָהָר" אוּ פָּנוּ "לָהָר", וּמִשְׁמַע לְאוֹתוֹ הָר הַיָּדוּעַ וּמְפוֹרָשׁ בְּפָרָשָׁה."

נסביר את רש"י - בפרשת השבוע הבא, וירא, נכתב בפרק י"ט פסוק י"ז שהמלאכים מפצירים בלוט: "הָהָרָה הַמִּלֵּלָה, בֶּן-הַסִּפֹּה". המילה "הָר" מוקפת משני צידיה באות ה"א. רש"י מלמדנו להבחין שהה"א בסוף המילה היא ה"א המגמה, ואילו הה"א שבתחילת המילה היא ה"א הידיעה, ולכן פירוש המילה "הָהָרָה": "אֶל הָהָר", וּמִשְׁמַע לְאוֹתוֹ הָר הַיָּדוּעַ וּמְפוֹרָשׁ בְּפָרָשָׁה. המלאכים מפצירים בלוט לנוס להר מסויים ולא לכל הר שימצא לנכון לו.

עריכה לשונית: כוכבה גרסון

ניבים ופתגמים מהפרשה

מחוט ועד שרוך נעל - כל הרכוש ללא יוצא מהכלל.

"אִם מוֹזוּט וְעַד שֶׁרוֹךְ נֶעַל וְאִם אֶקְוֶה בּוֹכֵל אֲשֶׁר לִי..." (יד, כג)

ידו בכל ויד כל בו - מעורב בכל, בעימות עם כולם, פוגע בכל מה שנקרה בדרכו, מסתכסך וגורם נזק לכל מי שנתקל בו בכל מקום ובכל זמן.

"וְהוּא יִהְיֶה פָּרָא אָדָם יָדוֹ בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ וְעַל פָּנָיו כָּל אֲזוּיוֹ יִשְׁכַּן" (טז, יב)

הגיעו לעמק השווה - הגיעו להסכמה, התפשרו

"וַיֵּצֵא מִלֶּךְ סֹדִם לְקָרְאֵתוֹ אֲזוּרִי עֵיבּוֹ בַּהֲכֹת אֶת כְּדָרְלֶעֶמֶר וְאֶת הַמִּלְכִּים אֲשֶׁר אֵתוֹ אֶל עֵמֶק שְׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמִּלְכָּה" (יז, יז)